

Polak wegier dwa bratanki...*

Adalékok a lengyel–magyar kapcsolatok legújabbkori történetéhez

1.

Magyarországon a Belügyminisztérium útlevélhatósága köztudomásúlag bárkitől megtagadhatja az útlevelet. A döntést elegendő egyetlen – indoklásnak aligha nevezhető – mondattal indokolni: „Kiutazása közérdeket sért.” Az elmúlt években többnyire nyugati útlevélkérelmeket utasítottak el a fenti formulával. Amióta azonban megkezdődött a lengyel megújulás, mind gyakrabban értesülünk arról, hogy egyesek még a korábban ártatlannak számító piros útlevéllel** sem rendelkezhetnek.

1980 augusztusában a Ferihegyi repülőtéren egy héttagú Lengyelországba készülő csoportot tartóztattak fel. Nem szökött fegyencek voltak, nem gyanúsították őket bűncselekménnyel, és utóbb sem indult ellenük semmiféle eljárás. A vétkük csak az volt, hogy együtt akartak utazni, és ismertek néhány ellenzékinek mondott lengyel értelmiségit. Hatuk közül kettőnek később visszadták az útlevelét, nekik tehát külön-külön szabad utazniuk, de a többiek nem léphetik át többé a határt. Ugyanez a büntetés sújtott utólag további három személyt, akiket a mégsem-olyan-szemfüles belügyes szervek, úgy látszik, elmulasztottak feltartóztatni, és így csak következő utazásuk lehetőségétől sikerült megfosztani őket.

A tavaly honosított módszer időközben rutinná, a belügyi szervek szemében nemkívánatos lengyel kapcsolatok szokásos büntetésévé változott. Februárban elkobozták Magyar Bálint közgazdász, tudományos kutató útlevelét, minthogy hivatalos lengyelországi útja során állítólag efféle – közelebbről soha meg nem nevezett – veszedelmes személyekkel és szervezetekkel került kapcsolatba. Magyar Bálint egyúttal az állását is elvesztette, többek között azért, mert – útlevél híján – nem utaztatható, s így nem tudja ellátni munkaköri feladatait. Vele egy időben további négy közgazdászt, illetve szociológust fosztottak meg az útlevelétől hasonló okból: részint hivatalosan, részint magánúton jártak Lengyelországban. A tél végén Szalai Pál szabadfoglalkozású fordító útlevelét kobozták el. Vétké, hogy bár aláírta az 1979-es prágai perek elleni tiltakozást, és tanulmányal szerepelt a *Bibó-émlékkönyv*ben, repülőjegyet ment váltani Varsóba. Júliusban Demszky Gábor útlevelét vonták be. A jogi végzettségű fiatal újságíró egy magánlakáson előadást tartott kéthetes lengyelországi útja benyomásairól.

Augusztusban Háy Ágnes filmrendező és Krassó György közgazdász néhány napos külföldi útra készült.

Esztergomból komppal keltek át Párkányba (Sturovó). Itt a határállomáson Háy Ágnes a határőrök – felsőbb utasításra hivatkozva – visszaküldték Magyarországra, de útlevelét nem vették el. Krassó Györgyöt átengedték, utóbb azonban – már csehszlovák területről – egy magyar határőr visszakísérte a határállomásra. Csomagját tüzetesen átvizsgálták, és bár semmi terhelőt nem találtak nála, útlevelét – ugyancsak felsőbb utasításra hivatkozva – elkobozták. Közben Háy Ágnes Komáromnál újból megkísérelte a határátlépést – ekkor már elvették az útlevelét. Az ő vétküket még találgatni is nehéz. Háy Ágnes kirándulni vitte a Magyarországon nyaraló lengyel gyerekeket, Krassó pedig a Vidám Parkba kísérte őket. Vajon ezzel sértették a közérdeket?

A párkányi kirándulást egyébként melegen javasoljuk minden kedves olvasónknak nagyobb vállalkozások – nyugati útlevél – vagy pláne ösztöndíjkérelem, állásszerzési kísérlet stb. előtt olesó és üzembiztos megbízhatósági próbaként.

2.

Wojciech Maziarski az ELTE bölcészkarának magyar szakos hallgatója volt. Szerette Budapestet, szerette a magyar irodalmat, kitűnően megtanult magyarul. Barátai kérésére készséggel vállalta, hogy tolmácsként két hetet töltsön a Magyarországra meghívott lengyel gyerekek között, és segített a nyaralás előkészítésében is: rokonszenvesnek találta a Szeta tervét, és jó kapcsolatok fűzték a Szolidaritás mazowszei szervezetéhez.

Július 15-én a Balaton környéki táborból Budapestre utazott, hogy 23-ára megrendelje repülőjegyét Varsóba, hisz az egyetemi év befejeztével csak a tábor kedvéért maradt itt a nyár közepéig. Másnap, azaz július 16-án reggel két civil ruhás rendőr kereste fel albérleti szobájában. Közölték, hogy velük kell mennie, de csomagolja össze minden holmiját, mert nem térhet vissza többé a szállására. Erre természetesen nem volt módja: több évi itt-tartózkodásra való holmit kellett volna összeszednie. Csomagok nélkül indult hát el, egyik kísérője unottan játszadozott zsebbe való, rugós gumibotjával: hol kipattintotta, hol összenyomta.

A történet a KEOKH (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal) épületében folytatódik. Itt mintegy másfél óráig várakoztatták Maziarskit a forgalmas folyosón, megbilincselve. A következő állomás a Lengyel Nagykövetség volt. A magyar BM-esek – ameny-

nyire az utalásokból, elstutogott félmondataiból ki lehetett venni – azt akarták, hogy a lengyelek rendeljék vissza a diákat; a nagykövetség tisztviselői erre nem voltak hajlandók. Őrzi ekkor – már ismét a KEOKH épületében – nyilatkozatot próbáltak aláírni a megszeppentnek éppen nem mondható fiatalemberrel, hogy Magyarországon államellenes tevékenységet folytatott. Hiábavaló fenyegetőzések után – közben már négy óra lett – meglepetésére hazaengedték: másnap reggel kellett ismét jelentkeznie.

Hátralévő magyarországi óráiban Mazziarski átcsereeltette a 23-ára megrendelt repülőjegyét, barátaival találkozott és csomagolt. Reggel a KEOKH épületéből már nem engedték ki, összekészített bőröndjeiért sem mehetett haza, holott a varsói járat csak este indult. Ferihegyen megmotozták, majd rendőrautó vitte egészen a gépig, még az autóbusszal érkező utasok előtt. Kívülálló tehát nem lehetett szemtanúja, hogyan toloncolnak ki Magyarországról egy lengyel diákot, azért, mert csak magyarul tanult meg, de azt a szabályt, hogy „Lengyelországban, ott csinálhatsz szakszervezetet, de itt nem!” nem sikerült elsajátítania. Ezt ugyanis csak a távozása előtti napon tudatta vele az egyik rendőr.

Amikor Kelen Józsefet, a Kommunisták Magyarországi Pártja alapító tagját 1918-ban háborúellenes tevékenységéért letartóztatták, a detektívfelügyelő szívélyeskedni próbált: „Ha el akarja kerülni a feltűnést, hívathat bérkocsit, mérnök úr.” Kelen József így válaszolt: „Hívasson ön, felügyelő úr. *Nekem* nincs mit szégyellnem!”

Wojciech Mazziarski kiutasítása ellen Lengyelországban a Szolidaritás emelt szót. Magyarországon a lengyel gyerektábor szervezői Losonczy Páltól, az Elnöki Tanács elnökétől és dr. Gajdócsi Istvántól, az Országgyűlés jogi, igazgatási és igazságügyi bizottsága elnökétől kérte: az intézkedés felülvizsgálatát. Levelükre még nem érkezett válasz.

3.

Budapest utcáin tavasz óta egyre többen hordták a Szolidaritás jelvényét. A járókelők megnézték a jelvényeket. Az ismerősök irigyen érdeklődtek, hogy szerezhetnének ők is ilyet vagy aggódomba kérdezték: – Nem lesz ebből baj? A jelvényesek a vállukat vonogatták: – Mi baj lehetne, hiszen a Szolidaritás elismert szakszervezet, a lengyel kormány tárgyalópartnere.

Az első incidensről a tavaszi Illés-koncert után hallottunk. A kiáramló tömegből civil ruhás rendőrök kiragadtak egy férfit, és elvették a jelvényét. Átvételi elismervényt adtak róla, de jelezték, hogy a helyszíni intézkedést idézés követi. Erre azonban nem került sor.

Hamarosan megszorodtak a hasonló történetek. Kit a Deák téri, kit a Batthyány téri aluljáróban állítottak meg rendszerint civil ruhás – rendőrök. Volt, akinek csak az adatait írták fel, volt akitől a helyszínen vették el a jelvényt, volt, akit bekísértek a kerületi kapitányságra, és ott hajtották végre a jelvényelkobzás ünnepélyes műveletét. A leghosszabb procedúrát egy szociológuslányunk kellett végigcsinálnia, aki jelvényviselőként már több akkurátus igazoltatást és utcai fenyegetőzést kiállt. A kerületi kapitányság ügyeletes tisztje ugyanis nem merete saját kezűleg levenni a jelvényt az ifjú hölgy pulóveréről, ezért – akár az ifjúsági regények udvarias kalózzai – átkísértette a foglyot a Budapesti Rendőr-főkapitányság vizsgálati osztályára (VIII., Tolnai Lajos u. 43.), ahol a markecolók és férjgyilkosok szakszerű vetkőztetéséhez szokott hivatásos motozónó sehogyan sem akarta megérteni, hogy ezúttal a jelvény levételével befejezettek tekintheti feladatát.

Papírt a rendőrség tudomásunk szerint eddig egyetlen esetben adott a jelvényelkobzásról. Az intézkedő civil ruhás rendőr ugyanis tetteleg bántalmazta a jelvényviselőt, és az áldozat panaszt tett. Válaszában a rendőrség elmarasztalta az eljárás mikéntjét, célját azonban – a 17/1968. (IV. 14.) Korm. számú rendelet, illetve 19/1979. (V. 11.) MT számú módosítása 29/A paragrafusa 3. bekezdése alapján – jogosnak ítélte. A hivatkozott rendelet szerint szabálysértést követ el, aki „Külföldi állam vagy állami szerv címerét, felségjelét vagy jelvényét jogosulatlanul (...) használja”.

A magunk részéről csak üdvözölhetjük, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság államnak vagy állami szervnek ismerte el a Szolidaritást. De egyúttal szeretnénk figyelmeztetni a t. Hatóság közegeit, hogy eljárásuk törvénysértő. A magyar–lengyel Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segélynyújtási Szerződést becikkelyező 1968. évi III. törvény 3. cikke ugyanis kimondja: „A Magas Szerződő Felek (...) előmozdítják a társadalmi szervezeteik közötti, a két ország népeinek jobb, kölcsönös megismerését célzó együttműködést.”

Ha a Szolidaritás nem is állam, társadalmi szervezetnek bizonyosan társadalmi szervezet. S vajon miért ne lehetne társadalmi szervezet a jelvényviselők derűs közössége is?